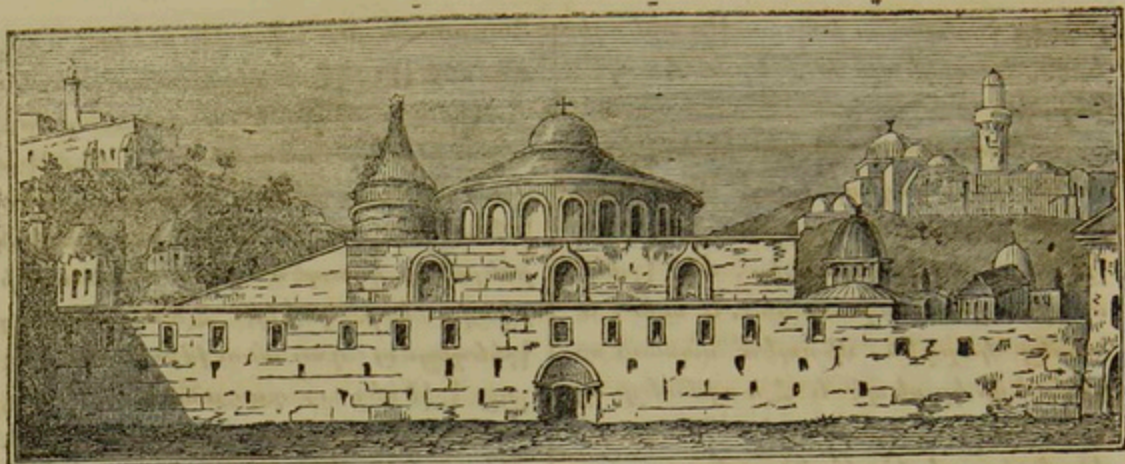

ՀԻՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ԹԻՒ 3.

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

ՄԱՐՏ 31.
1870.

Ա. Զ. Գ. Ա. Յ. Ի. Ն., Բ. Ա. Ն. Ա. Ս. Ի. Ր. Ա. Կ. Ա. Ն. ԵՒ Գ. Ր. Ա. Գ. Ի. Տ. Ա. Կ. Ա. Ն.

Կ Ր Յ Ն Ա. Կ Ա Ն Ք

ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՒԹ ԵՒ ԼՈՒԾՈՒՄՆ ԻՍԲԵՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐԵՐՈՒԹԵԱՆՑ
ԿԱԹՈՂԻԿԵ ԵՒ ԵԶՄԵԱԾՆԱԿԱՆ ԴԱՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ (1)

ԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑԱՅ Ս. ԼԵՂԵՂԵՂԻՆ և նորա որդերս Կաթողիկէ ըսելով իմա ցածեմք և կ'իմանամք առ հասարակ բոլոր քրիստոնեայ հաւատացեալները, զոր Հռովմայեցիք և նոցա դաւաճակիցք կամ սխալմամբ կամ չգիտութեամբ և կամ գողութեան բռնաւորական ոգւով մը, Հռովմայ Լեւդեղեղեղին կ'ուզեն իմանալ և այնպէս կ'ուզեն իմացնել այլոց ալ, ինչպէս որ «հիմնական տարբերութիւն կաթոլ»

ղիկէ և էջմիածնական դաւանաւ թեցո՞րս ըսելով կ'իմանայ հռովմայեցւոց և Հայոց դաւանաւ թիւնները :

Սակայն Հայաստանեայցա ուղղափառ և Ղաթբեղց անտի ցարդ անփոփոխ Լեւդեղեղին, մասնաւոր Լեւդեղեղի գիտէ Հռովմայեցւոց Լեւդեղեղին, մասնաւոր Լեւդեղեղի և Յունաց Լեւդեղեղին, և մասնաւոր դարձեալ զանազան ուղղափառ աղբաց Լեւդեղեղինները : Եւ ասոնց ամէնը միասին առնելով կ'իմանայ Կաթոլիկէ այսինքն Բնդհանրական Լեւդեղեղին :

Ղաթբեղց ժամանակի և նոյն ինքն Ղաթբեղց իմացածն ալ այսպէս ըլլ

(1) Ինչպէս որ անցեալ ամսոյ Միտին միջոցաւ ծանուցած էինք ահաւասիկ կ'օրինակ գաթման Արժ. Յովնէփ վարդապետի Տարբերութեանց գրքին պատասխանին ու լուծումը շարունակելու

լալը կը հաստատուի Պօղոս Առաքեալի
և կաթուղիկեայց թղթերու հասցէ-
ներովը :

Օրորքինակ Պօղոս Առաքեալ
առանձին Եկեղեցիներու մասնաւոր
թղթեր կը գրէ ըսելով առ Հռովմա-
յեցիս , առ Կորնթացիս , առ Եփե-
սացիս , առ Վաղատացիս , և այլն . և
ասոնց կարգին միտպէս մասնաւոր
Եկեղեցի կը սեպէ և Հռովմայեցւոյ
Եկեղեցին : Նմանապէս Պետրոսի ,
Յակովբայ և Յովհաննու և այլոց առ
կաթուղիկեայս ուղղած թղթերն ,
Հռովմայ Եկեղեցւոյն և նորոք պա-
պերունն ուղղուած չեն ըստ նոցա
կարծեաց , այլ ամէն քրիստոնեայ
ազգայ Եկեղեցիներու , որն որ ալ
կարգայ նոյն թղթերը , միանգա-
մայն ուղղուած են ամենուն ալ : Այս
կաթուղիկէ Եկեղեցին է , որ իրեն
տակ կը պարունակէ Հայն ու Հը-
ռովմայեցին , Յոյնն ու Եթոբին , Ե-
գիպտացին և Եթէովպացին , և այլ
ամէն ազգեր որոնք կը հետեւին Քրի-
ստոսի Տեառն մերոյ Սուրբ Եւե-
տարանին :

Վասնի որ առաքեալներն այսպէս
խմացած են և Քրիստոնեայ գտնը-
ւած ազգեր այսպէս կ'իմանան , այս
Հռովմայեցւոյ ըսած կաթուղիկէն
ո՞րն է , որ միայն Հռովմայ Եկեղեցին
կ'իմացնէ : Այս նոր բառին հեղինակն
ըլլալ կ'ուզէ Հռովմայեցին՝ սակայն
Հայն հին ըլլալով պինդ բռնած է
միշտ հինը , և չսիրէր երբեք նորը :

Այլ Հայաստանեայցս Եկեղեցի ,
մայր և դաստիարակ քո որդւոցս , կա-
թուղիկէ ըսելով դարձեալ հասկցուր
քո որդւոցդ առ հառարակ հաւատա-
ցեալները , և թող Հռովմայ Եկեղե-
ցին ալ հասկցնէ իւր որդւոց որ կա-
թուղիկէ ըսելով ինքը միայն կ'իմաց-
ւի . թող Հռովմայ Եկեղեցւոյ որդիքն

հաւատան թէ Կաթուղիկէ ըսելը Հռով-
մայ մէջ Ս . Պետրոսի տաճար ըսել է :

Սխաբդ ուղիղ է . սակայն արտա-
բերութիւնդ անուղիղ Հ . Յ . Վ .
վասն զի միտքդ զոր կը բացայայտես
Կաթուղիկէ և Էջմիածնական Դասանդի-
քներով ուղղապէս արտասանած պիտի
ըլլայիր երբ ըսելիր Հռովմայեցւոյ
Եկեղեցւոյ դաւանութիւն . և Հա-
յոց Եկեղեցւոյ դաւանութիւն . վա-
սոն զի Հայոց Եկեղեցւոյ դաւանու-
թիւնն էջմիածնէն ելած չէ , այլ Ա-
ռաքեալներէն սկսած . նմանապէս ալ
Հռովմայ Եկեղեցին Հռովմի պապե-
րէն յառաջ եկած չէ . ուստի հռովմե-
ական Եկեղեցի ըսելն ուղիղ չէ . և
ըսելու է Հռովմայ Եկեղեցի , Էջմի-
ածնական Եկեղեցի , Էջմիածնական
դաւանութիւն բառերը սխալ հետե-
ւանքներ կրնան ունենալ . Հայուն
իրեն համար չգործածած բառերն ու-
րիշ մը գործածել , ըսածն Հայուն
անհասկանալի ընել ըսել է :

Հայոց ազգը կ'սկսի Քրիստոսի
Եկեղեցանալ իւր թագաւորին Աբ-
գարու հաւատով մինչդեռ նոյն ինքն
տէրն մեր յաշխարհի աստ էր . և կը
հաստատուի նոյնին մէջ Թադէոս Ս .
Առաքելոյ Աղետիս գալովը , ուստի
մեր Եկեղեցին կ'ըլլայ Առաքեալներէն
սկսած և առաքելական . Հայոց Եկե-
ղեցւոյ գլուխ Կաթուղիկոսի աթոռն
Էջմիածին ըլլալով Հայոց Եկեղեցւոյ
հեղինակն էջմիածին ըլլալ չհետեւիր :

Իսկ Հռովմայ Եկեղեցւոյն գալով
արդի դրութեան նկատմամբ կրնամք
ըսել (պապական Եկեղեցի . պապա-
դաւան Եկեղեցի , ըստ որում . նոցա
համար Պապն անսխալ է , իրենց աս-
տուածն է . (այնպէս որ , հռովմեա-
կան ժողովուրդէն կարգ մը մարդիկ ,
երբ կը ըսեն թէ Հայոց Եկեղեցին
Յունաց Եկեղեցին և ուրիշ արեւե-

լեան քրիստոնեայ եկեղեցիներ չեն
ընդունիր Պապին անօրհնութիւնը ,
զարմանօք կը սրտամեն իրարու թէ ,
Հայերն Յայնէրը , և ուրիշ արեւե-
լեան իկեղեցւոց ժողովուրդներն հե-
րեախկոս են . վրան զի Պապին աստ-
ուածութիւնը չեն ընդունիր⁽¹⁾ : Սենը
չեմք զարմանար որ այս ռամիկ ժողո-
վորդն այսպէս կը խօսի , բայց այս
կը զարմանամք որ , այս ռամիկ ժողո-
վորդն իր առջեւ խեղացիներու ալ
այսպէս խօսուածքը լսած է և կը խօսի
Ենցիկնք հիմա դրբին յառաջաբանին :
Իւր յառաջաբանին մէջ կը ճգնի
հաստատել , որ Հին աստուածաբաշ-
տութեան մէջ ինչ որ էր Լըուսաղե-
մէն հրէից համար , Քրիստոնէութե-
մէջ ալ հեթանոսաց նոր եկեղեցւոյն
(Քրիստոնէից) համար է Հռովմն
նմին նման : Եւ ինչպէս որ նոյն ժա-
մանակն Հրէից աստուածաբաշտու-
թեան ճանապարհէն աստուածաբաշ-
տութեամբ հանդերձ անդգալի կեր-
պով բաժնուած էր Սամարացւոց ազ-
գը , այսպէս ալ այսօր Հայոց ազգը
թէ եւ քրիստոնեայ ըստ Լեւտարա-
նին որով և ամէն իկեղեցիներէ ա-
ւելի մերձ Հռովմայ իկեղեցւոյն ,
սակայն ամէն ազգէ աւելի հեռացած
է Հռովմայ իկեղեցիէն , Հռովմէն
դուրս փրկութիւն գաւանելով :

(1) Ոչ միայն այսպէս օտար դաւանութեանց
մէջ եղողներն համար , ալ և իրենց Եպիսկոպոսաց
համար իսկ . ինչպէս վերջին ատեններս Հռովմայ
մէջ գումարուած ժողովին կողմ քանի մը արեւե-
լեան հռովմական Եպիսկոպոսներու և կարգ մը
ալ արեւմտեան ողջամիտ և զեռ ոչ կառօրեալ
համարձակ պաշտօնական ճշմարտութեան Եպիսկո-
պոսաց Պապին անօրհնութիւնը մերժելին լսելով
անոնց վրայ իսկ գայթակղած՝ կ'ըսեն իրարու մէջ .

« Իշխանիկնիդ վար մը , բամառս պէյիւք ժո-
ղով ինն ձէ՛մ՝ օրան Եպիսկոպոսաբաշտն կարօրն
տան զիստեսի հերձաւածող օրմաւորս : — Նիշին :
— Բազաւ կաղղըր տէյօրլար : Բարանըն տլաշլըղըն
գոտուէ և թմէյօրլար :

Հիտակ է որ Սամարացւոց ազգը
Քրիստոսի տեառն մերոյ ատեն ան-
ըզգալի կերպիւ հեռացած էր հրէից
ճշմարիտ կրօնէն որ Հին օրինաց մէջ
Սոփսէսի ձեռամբ Լստուծմէ տրու-
ած ամէն օրէնքները սահող ազգ-
մ'էր . և իրենց վարքը կը ցուցնէր թէ
զոհէն աւելի նախադաս կը սեպէին
օղորմութիւնը ինչպէս որ մարգարէ-
ից բերնով յայտնած էր Լստուած .
(զօղորմութիւն կամիմ և ոչ զգոհ) :
Նաեւս Ս . Վիքքն անփոփոխ պահե-
լու առաքինութեան ալ կեղտ մը չե-
րին : Եւ Լստուածաշնչի պատուի-
րանին նայելով թող սա իւր այսչափ
առաքինութեամբն հանդերձ անար-
դարանալի պարտաւոր դատուի Լս-
տուծոյ օրինացն առջեւ , որ չէր մը-
տադրէր երբէք որ Լստուած Լըու-
սաղեմէն դուրս օրհնութիւն չընդու-
նիր , և թէ Լըուսաղեմի տաճարէն
դուրս պատարագ և քաւութի չըլլար :

Սակայն զարմանալի է որ Յիսուս
դարձեալ եկած Սամարացի կնոջ հետ
կը խօսի սրպէս զի ցրուի նոյն խօսքե-
րով այսօրուան հռովմայեցւոց ունե-
ցած կարծիքը իրենց վրայ թէ « ար-
տաքոյ հռովմոյ չիք փրկութիւն » . և
ինչ խօսք է որ կը խօսի Սամարուհ-
ւոյն . կարդա՛ և լսե՛ս :

« Եւ ցնա կինն տէր , թուի ինձ
թէ մարգարէ իցես դու : Հարբն մեր
ի լերինս յայսմիկ երկիրպագին . եւ
դուք ասէք , եթէ Լըուսաղեմ և եթէ
է անդի , ուր արժան իցէ երկիրպա-
գանել : Եւ ցնա Յիսուս կին դու
հաւատա՛ ինձ . զի եկեոցէ ժամանակ
յորժամ ոչ ի լերինս յայսմիկ և ոչ
Լըուսաղեմ երկիրպագանիցեն Հօր
Վուք երկիրպագանէք , որում ոչն գի-
տէք . մեք երկիրպագանեմք , որում
գիտեմք . զի փրկութիւն ի հրէից է :
Եւ եկեոցէ ժամանակ , և այժմ իսկ

է, յորժամ ճշմարտութիւն երկրպագութեան
երկիրպագանիցեն հօր հոգւով և ճշմարտութեամբ . քանզի և հայր զայն
պիտի երկրպագուս իւր խնդրէ : Հոգի է աստուած և երկրպագուաց նա
հօգւով և ճշմարտութիւն սրարտ է երկիրպագանել : Ասէ ցնա կինն գիտեմք զի մեսիա գայ . յորժամ եկեսցէ նա պատմեսցէ մեզ զամենայն . Ասէ ցնա Յիսուս , ես եմ որ խօսիս ընդ քեզ :

Որչափ որ Հրեայք այնպէս օրէնք առին թէ պէտք են Արուսաղէմի մէջ միայն Աստուծոյ օրհնութիւն կարգալ և երկիրպագանել , տէրն ալ եկեր և կ'ըսէ Սամարուհւոյն թէ պիտի ժամանակ գայ որ ոչ սոց լեռք և ոչ Արուսաղէմ երկրպագութիւն պիտի չնեն Աստուծոյ . դուք չեք գիտեր որու կ'երկրպագէք , մեք գիտեմք որու կ'երկրպագեմք վասն զի , փրկութիւն ՚ի հրէից է . պիտի գայ ժամանակ և արդէն իսկ եկած է . որ ճշմարտ երկրպագուները պիտի երկրպագեն Աստուծոյ հոգւով և ճշմարտութեամբ , և ոչ Արուսաղէմով : Սինչգեռ այս խօսքն այն տեղ ըստած է նոյն ինքն Քրիստոսի տեսան մերոյ բերնով , այսօր դարձեալ անիմաստ հռովմայեցին հին Արուսաղէմի տեղ նոր Հռովմ կը հրամայէ հեթանոսաց . Աստուած եթէ երկրպագութեան համար առանձին տեղւոյ մը պէտք ունենար , արդէն որոշած էր հին Արուսաղէմը , և հարկ չկար զայն իւր տաճարովը մերժելու , որով և ստիպուէր այսօր հռովմայեցին Աստուծոյ երկրպագութեան տեղի մը պատրաստելու աշխատութիւն : Աստուած իւր երկրպագութեն հոգի կ'ուզէ և ոչ Հռովմ . ճշմարտութիւն կ'ուզէ և ոչ Պսպ : « Յիւրան եկն և իւրքն զնա ոչ ընկալան . իսկ որք ընկալանն զնա և տ

նոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ լինիլ որոց հաւատացեն յանուն նոր : Ասոր մէջ չըսէր որ հռովմին պէտք է յուսալ . հին երուսաղէմին տեղ նոր հռովմն եղաւ զահարան . քրիստոսն , ին համար զոհ պէտք չէ . տէրը ողորմութիւն կը պահանջէ այսուհետեւ :

Ալ ուրկէ կը հետեւցնեն հռովմայեցիք թէ ինչ որ հրէից Համար Արուսաղէմն էր , նոյնն հեթանոսաց համար է Հռովմ , արդէն պէտք է գիտնան որ մենք Հռովմը Վաթուղիկէ եկեղեցի չենք ընդունիր . ինչպէս վերն ըսինք : Ալ ինչ վկայութիւն է որ Վիւրղի գրքէն կը բերէ թէ Հռովմն հեթանոսաց Արուսաղէմն է :

Արչման խաբէութիւն հարկաւ պիտի յիշենք հոս . Վիւրղ կ'ըսէ Վաթուղիկէ այսինքն Րնդհանրական եկեղեցւոյն համար , և ինչո՞ւ մեր աստուածաբան վերապատուելին կ'ըսէ Վաթուղիկէ հռովմական եկեղեցի . կոչումն ընծայութենէն բերած այս վկայութիւնը զոր միայն կը յիշէ և ոչ թէ մէջ կը բերէ խաբէութեամբ առած է :

Իսկ (տրիդ . ժող . մասն . Ա . գլ . Թ . 19 . այս ալ մենք չեմք ճանաչեր և չեմք գիտեր ինչ ըսած է . և եթէ պիտի ըսէ որ պէտք է ամեն քրիստոսեայ Հռովմի հովանաւորութեան տակ պաշտէ զ'Աստուած , զայն չեմք ընդունիր . և իրեն ալ ցոյց կուտամք Քրիստոսի տեսան մերոյ առ Սամարուհին ուղղած խօսքը թէ . « Ալկեսցէ ժամանակ և այժմ իսկ է . յորժամ ճշմարտութիւն երկրպագութեան երկիրպագանիցեն Հօր հոգւով և ճշմարտութեամբ . քանզի և հայր զայնպիսի երկրպագուս իւր խնդրէ » :

Տէրն մեր ինքը կը մկրտէ Յովհաննէսէն աւելի և առաքեալներն ալ ի

րեն հետ կը մկրտեն⁽¹⁾ հաւատարապէս
և ոչ մին կամ միւսը : Առաքելոց և
ոչ մէկ գործերէն կը հետեւի թէ Պետ-
րոսը մեծ է, Անդրէասը փոքր : Այ-
նչպէս պիտի հետեւցնեմք թէ ա-
ռանց Պետրոսի քրիստոնեայ ըլլալ ան-
կարելի է, և թէ արտաքոյ Հռովմայ
չիք փրկութիւն : Այլ երբեք միտք
ունենար Աստուած որ Հրէից Արու-
սաղէմին փոխանակ հեթանոսաց ալ
Հռովմը պիտի տար, կամ մարգա-
րէից և կամ իւր բերանով իսկ հա-
ւատացելոց կը յայտնէր :

Այնչապսպէս չարաչար աստի-
անգին ձգենք, Առաքելաբ մեր որ քա-
րողեցին այն տեղ անմիջապէս հիմն-
ուեցաւ Քրիստոսի եկեղեցին, և Հռ-
ովմայ առաքելաբ դեռ Հռովմ չը-
հասած, ուրիշ զանազան տեղեր ա-
ռաքելական Արքեպիսկոպոսի հիմնեմքն ըս-
կսուած էին և հաստատուած : Արու-
սաղեմէն սկսեալ ի հրէից, Անտիոքէն
սկսեալ ի հեթանոսաց : Այնչապէս
կ'ըլլայ այն ատեն Արքեպիսկոպոս մայր
մը իւր ծնունդներէն ետքը դուրս
գայ, ընդունինք այսպէս :

Ամենեւին ոչ, Այլ Հռովմ և հը
ռովմէադաւաններն այսուհետեւ ալ
այս մեծ ոգին իրենց վրայէն գերելով
խոնարհութիւնը չկանչեն իրենց վը-
րայ, պիտի ըսեմք համարձակ թէ
անկերոց դասուն ամբարտաւանու-
թիւնը կը կրեն իրենց վրայ : Այսին զի
այսպիսի սրտի մը արտասանութիւն-
ներն են զորս կ'արտասանէ Հռովմ
թէ «քրիստոսի փոխանորդն է, երկ-
նից արքայութեան փակող և բացողն

է, ում ուղէ, անոր կը բանայ և կը
փակէ, կաթողիկէ Արքեպիսկոպոս
ըլլան է, ազգաց մեծն է, աշխարհի
տէրն է, և այլն, և այլն, «Օյս ա-
մենայնքեղ տաց, եթէ անկեալ երկիր-
որագանիցես ինձ, » Ասոնց ամենն ալ
սուտ է, և ամեն ազգ կրնայ վկայել
բացարձակապէս այս խօսքերու ստու-
թեանը «դուք ի հօրէ սատանայէ
էք . . . յորժամ խօսիցի սուտ՝ յիւ-
րոց անտի խօսի, զի սուտ է և հայր
նորա » : Յովն. Ը. 44 :

Հայաստանեայցս Առաքելական Ա-
րքեպիսկոպոս երբեք չսեց իւր Առաքե-
լոյն բերնէն թէ հին հրէութիւնը նոր
հրէութեան պիտի դառնայ, և Արու-
սաղեմի տեղն Հռովմ պիտի դուրս
երլէ : Այլ մինչդեռ Հռովմ իւր լա-
պիտոյիսնի միակ տէրն եղող շանթա-
ծիք Արամազդն հաշտեցնելու համար
նորա անդրիներու առջև բաշնայ վը-
րայ կը ծխէր, Հայոց ազգն իւր Ա-
րքեպիսկոպոսի հիմնեց, իւր առաքելոյն ձե-
ռօք ընդունեց մկրտութիւնը և ոչ
Հռովմին հրամանովը : Առաքելոց հա-
մապատուութիւնն արդէն հաստա-
տուած է : Արքեպիսկոպոսի, համապա-
հոհութեան առաքելոց : ուստի մեզ հարկ
չմտար ասոր վրայ ալ վերստին կրկնել :
Այնչապէս մեր Աստուածաբանին փառ-
տին թէ Հռովմայ Արքեպիսկոպոս է կա-
թողիկէ Արքեպիսկոպոս :

Հաւատարիկ իրեն ըսածը :

«Նոր օրինաց մէջ հնոյն տնտեսու-
թիւնը չէ թէ հիմնովին ջնջուած,
հապա փոփոխութեամբ ազնուացած
և կատարելագործուած ըլլալով (Ապ. Ե. 17. 18. Եբր. Ա. 1. 2.) ինչ որ
ասան մը Արուսաղէմէն էր այն ժողով-
վորեան նկատմամբ՝ որն որ հիմա իր
քաղաքովն ու տաճարովը մերժուած
է, նոյնը կաթողիկէ հռովմական
եկեղեցին է անոր տեղը կանչուած

(1) Յետ այսորիկ եկն Յիսուս և աշակերտքն
նորա յերկիրն Հրեաստանի, և անդ չըջնալ նորօր
հանդերձ մկրտէր : Յովն. Գ. 41. 22 :

Իրեւել գիտաց Յիսուս եթէ զուսման Պարթևացիքն
եթէ Յիսուս բազում աշակերտս առնէ և մկրտէ
քան զՅովհաննէս, քանզի ոչ եթէ Յիսուս ինքն
մկրտէր՝ ալ աշակերտքն նորա : Յովն. Գ. 41. 1-2 :

հեթանոսաց համար : Ինչ որ հոն
նիւթական սահմանաւորութեամբ մաս-
նաւոր ժողովրդեան մը համար գիտ-
ուած էր, իբրեւ նախանկար օրինակ
հանդերձեց, հոս հոգի-որ սահմա-
նաւորութեամբ մարդկային ազգին
համար սահմանդրուած է իբրեւ ան
օրինակին ճշմարտութիւնը (Արշ. Միգ.
Տրիտ. Ժող. մասն Ա. գլ. Թ. 19.) :
Ըսանկ կը հաւատայ ամեն կաթուղե-
կեայ : Ըսով կաթուղիկեայ Կեղեկե-
ցեայ կառավարութեան ու վարդա-
պետութեան միութիւնն աստիճան-
ցած է : 77

ԴԱՍՅԻԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՐԱՊԱՏԻՒ ԺՈՂՈՎ

(Հարունակութիւն, տես թիւ 2),

Այս ամենի ամենախորին հիմքը
հոգեկան կեանքի սեռի սեպհական
օժիտի մէջն է, որ կայ անեւեւայթ աչ-
խարհին հաւատարմ, որի մէջ երեւելին
թաքնուած է : Հոգու այս կրօնական
ընթացքի ջերմութիւնն էլ բաւական
նութիւն է գտնուած միայն անձնակա-
նի մէջ : Այն թէ մի ինչ և իցէ ընդ
հանուր բան էր (կամ ուսումն, կամ
գաղափար), որ կանանց գէտ յաւել-
տարանը գրաւեց, այլ Վրիստոտի մէջ
անձնաւորւած Եստուծոյ սէրը, և այս-
պէս կը ներգործի բրիստոնէութիւնը,
որը իւրաքանչիւր առանձին հոգու
արժանաւորութիւնը այսպէս բարձ-
րացնում է, անձնաւորելով գործնալ
որոնց մէջ : Արանցում վկայ մի առան-
ձին հիմնուած տիրապետութիւն ըն-
դունակութեան, այլ աւելի յաճախ
մի խուռն թափանցութիւն ամբողջ
էութեան : Անձնական կեանքի այս

անմիջապիստե թեան հետ սերտ կապ-
ւած է խղճի մեծամեծ քնքշութիւնը
և սիրոյ անձնանու էր մասնակցութիւ-
նը, որը շատ անգամ մեզ հրաշագործ
բան է երեւում. որովհետեւ վերա-
ծին սէրը ամէն ինչ կարող է, նաեւ
ներգործել իրա սեպհական անձին վը-
րայ : Վանկցա անգամ ջղային կեանքի
(Vervenableben) անհանգստութեանց յա-
ռաջացած յուզմունքների ստատիկ-
թիւնը. միաւորուել է կամքի մի պարզ
զօրութեան ուժի հետ, ուր կարողա-
յեւ է միւսներին օժանդակ լինիլ
ծառայիչ սիրով : Այսպիսի սիրոյն զոհ
չ'իայ, ինչպէս տշխարհը անուանում
է. աաւով նա ստանում է. զրկուե-
լով շահում : Արդ այս չէ պատկա-
նում այն ամենամեծ և ամենագեղե-
ցիկ գոտերին. որոնք կան և են զար-
գացման գործում այնպիսի սիրով
այսպիսի քրիստոնէական ուրախութիւ,
որը միւսներին բաղդաւորիչ և իրա-
նով երջանկացուցիչ է :

Այս ցոյց տուի այն նպատակը, ու-
րի վրայ ամէն գէպքում պիտի ուղ-
ղւի կանանց կրթութիւնը : Այս
ընդհանուր եղբայրակցութեւ, թէ հիմ-
նաւոր կերպով իրարից զանազան
մարմնական և հոգեկան ընդունա-
կութիւնները և տնային հանգա-
մանքներն իրանց անհամարելի տար-
բերութեամբ նշանակութիւն կը գրա-
նեն. և նմանապէս թէ ուր մի առան-
ձին, օրինակի համար, մի արհեստական
տաղանդ յառաջանայր կը գտնին ի-
րան սեպհական հոգացողութիւնը :
Իայց ասպագայն ծածկուած է : Այս
նանց կեանքի շրջանը, որի համար
նախապատրաստեւել է, ընտանիքն է,
և կեանքի ընդհանուր պաշտօնը ըն-
տանիքի մէջ և նրանից դուրս, միւս-
ներին օգնական լինիլ :

Արրորդ՝ իրագործող յեւել. ու է